

Gönderiliş Tarihi: 03/06/2021
Kabul Tarihi: 13/06/2021
ORCID : 0000-0001-6407-0348
ORCID : 0000-0003-4017-0250

İŞGÜCÜ PİYASASINDA KADININ KONUMU VE CİNSİYETE DAYALI AYRIMCILIK: NEOKLASİK VE MARKSİST YAKLAŞIMLAR ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME¹

Neslihan KILIÇ²
Hatice KARAÇAY³

ÖZ

Kadınların işgücüne katılımı zaman içinde artmasına rağmen iş gücü piyasasındaki temsil oranları halen önemli ölçüde erkeklerin gerisinde kalmakta ve kadınlar belli mesleklere, sektörlere yönlendirilmektedir. Dahası aynı verimlilikteki kadın ve erkek arasında kadınlar aleyhine gerçekleşen cinsiyete dayalı ücret ayrımcılığı en gelişmiş kapitalist ekonomilerin bile süregelen bir özelliği olarak ortaya çıkmaktadır. Böylece kadınlar evrensel bir biçimde işgücü piyasasında ikincilleştirilmekte ve ücret dağılımının alt bölgelerinde yoğunlaşmaktadır. İşgücü piyasasında mesleklerin cinsiyetlendirilmesinin ve ayrımcılığın yarattığı cinsiyete dayalı eşitsizliklerin temeli geleneksel toplumsal cinsiyet rolleridir. Ancak iktisat disiplinindeki genel eğilim bu rolleri sorgulamadan bırakmak ve kısmen onaylamak şeklinde ilerlemektedir. Bu eğilim ile şekillenen analiz sınırları, tartışma alanı ve politika uygulamaları cinsiyete dayalı ayrımcılığın, eşitsizliklerin dirençli yapısını anlamaktan ve kırmaktan uzak kalmaktadır. Bu nedenle, bu çalışmada önde gelen iktisadi yaklaşımların işgücü piyasasında kadının konumuna ve cinsiyete dayalı ayrımcılığa yönelik bakış açıları ele alınmakta ve etkili bir politika için feminist yaklaşımın toplumsal cinsiyet çözümlemesinin hareket noktası olması gerektiği savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İşgücü Piyasası, Neoklasik iktisat, Marksist İktisat, İşgücü Piyasasında Ayrımcılık, Toplumsal Cinsiyet
Jel Kodu: B3-J2-J7

THE POSITION OF WOMEN IN THE LABOR MARKET AND GENDER DISCRIMINATION: AN ASSESSMENT ON NEOCLASIC AND MARXIST APPROACHES

ABSTRACT

Despite women's labor force participation has increased over time, their representation rate in the labor market still lags significantly behind men and women are directed to certain professions and sectors. Moreover, gender wage discrimination against women between equally productive men and women emerges as an ongoing feature of even the most advanced capitalist economies. Thus, women are universally subordinated in the labor market and concentrated in the lower regions of the wage distribution. The basis of gender-based inequalities created by the gendering of occupations and discrimination in the labor market are traditional gender roles. However, the general trend in the discipline of economics is to leave these roles unquestioned and to partially approve them. The boundaries of analysis, discussion area and policy practices shaped by this trend are far from understanding and breaking the resistant structure of gender-based discrimination and inequalities. Therefore, in this study, the perspectives of leading economic approaches on the position of women in the labor market and discrimination based on gender are discussed and it is argued that the feminist approach should be the starting point of gender analysis for an effective policy.

Keywords: Labor Market, Neoclassical Economics, Marxist Economics, Discrimination in the Labor Market, Gender
Jel Codes: B3-J2-J7

¹ Bu çalışma "İşgücü Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Gelir Dağılımı" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.
² Arş. Gör., Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İİBF, İktisat, neslihan.kilinc@gop.edu.tr
³ Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, İİBF, İktisat, hatice@hacettepe.edu.tr

1.GİRİŞ

Kapitalist üretim şeklinin işgücünün çeşitliliğine artan talebi ve değerini kaynağını piyasa ile sınırlandırarak kamusal alanda harcanan emeği daha değerli hale getirmesi, kadınların işgücüne katılımının artmasında önemli bir rol oynamaktadır. Kadınların işgücüne katılımının artması, onları ikincilleştiren geleneksel yapılar karşısında bir kazanım olarak görülse de işgücü piyasasındaki konumlarının erkeklerden büyük ölçüde farklılaşması ve cinsiyete dayalı eşitsizlikleri içermesi kadınlar için bir başka mücadele alanı açmaktadır. İşgücü piyasasında sıklıkla kadın ve erkek farklı sektörlerde, mesleklerde yoğunlaşmakta, kadınların kariyer ilerlemesi erkeklerin gerisinde kalmakta ve hatta kadınlar, aynı iş kolunda aynı beşerî sermaye yatırımına sahip oldukları erkek çalışanlara göre daha düşük ücretlendirilmektedirler. Tüm bu faktörlerin bir sonucu olarak da işgücü piyasasında cinsiyete dayalı eşitsizlikler oluşmakta ve kadınlar aleyhine oluşan bu eşitsizlik, zaman ve coğrafyalarda farklı büyüklüklerde devam etmektedir.

İşgücü piyasasında kadınlar aleyhine oluşan eşitsizliklerin önemli bir bölümü, bu piyasa içinde kadın işgücüne yönelik cinsiyete dayalı ayrımcılık formlarından kaynaklanmaktadır. Aynı işgücü verimliliğine sahip kadın ve erkeğin aynı iş türünde farklı ücretlendirilmesi veya aynı niteliklere, iş deneyimine sahip kadın ve erkeğin farklı istihdam koşulları/fırsatları ile karşılaşması şeklinde tanımlanan cinsiyete dayalı ayrımcılık, kadınların işgücü piyasasındaki konumunu ve buna bağlı ücret gelirini şekillendirmektedir. İktisat disiplinin önde gelen yaklaşımları cinsiyete dayalı ayrımcılık konusunda eksik bilgi, tercihler ya da piyasasının bölünmesi gibi faktörlere atıfta bulunurken, tüm bu faktörlerin arkasındaki asıl nedeni, kadınlar aleyhine şekillenmiş geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini görmezden gelme ve kısmen onaylama eğilimi içine girmektedirler. Bu eğilim ile şekillen analiz sınırları, tartışma alanı ve politika uygulamaları cinsiyete dayalı ayrımcılığın, eşitsizliklerin dirençli yapısını anlamaktan ve kırmaktan uzak kalmaktadır. Diğer bir ifade ile önde gelen iktisadi yaklaşımların cinsiyete dayalı ayrımcılığa ilişkin analizleri, eşitsizliklerle mücadelede yürütülecek politikaların etkinliğini belirleyen en önemli güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, bu çalışmada önde gelen iktisadi yaklaşımların işgücü piyasasında kadının konumuna ve cinsiyete dayalı ayrımcılığa yönelik bakış açıları ele alınmaktadır. Böylece mevcut teorilere dayalı politikaların, kadınların işgücü piyasasındaki konumuna ve bunun getirilerindeki eşitsizliğe dair ne kadar etkili olabileceğine yönelik bir tartışma yürütülmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda hâkim iktisadi yaklaşım olarak nitelendirilen Neoklasik iktisat ve heterodoks yaklaşım olarak öne çıkan Marksist iktisadi yaklaşımın analizleri incelenmeye çalışılmıştır.

2. İŞGÜCÜ PİYASASINDA KADININ KONUMU VE CİNSİYETE DAYALI AYIRIMCILIK

2.1.Neoklasik İktisat: İşgücü Piyasasında Kadının Konumu ve Cinsiyete Daylı Ayrımcılık

Hâkim iktisadi teori olarak anılan Neoklasik iktisadın ortaya çıkışı, 1870’lerde marjinal analizin gelişime dayanmaktadır. Marjinal analiz, kendisinden önce gelen klasik iktisat karşısında temelde iki önemli şeyi başarmıştır. Bunlar emek değer teorisi yerine, öznel nitelikli olan fayda değer teorisi ve marjinal analiz tekniğinin güçlü bir metodolojik, kavramsal araç olarak ortaya çıkmış olmasıdır (Caporaso, 2012:79). Diğer taraftan bu yeni teorinin serbest rekabete biçtiği rol, klasik iktisadi yaklaşımda olduğu gibi Neoklasik iktisadi da ideolojik olarak “*laissez-faire*” kapitalizminin bir savunucusu haline getirmiştir. Bu bağlamda rekabetçi kapitalist ekonominin adil bir bölüşüm sağladığı, görünmez el mekanizmasının etkinliği ve akılcılığı temsil ettiği, devletin sorumluluk alanının öncelikli olarak özel mülkiyeti korumak ve sözleşmelere uyulmasını sağlamak olduğu argümanları Neoklasik yaklaşımın üç temel ideolojik unsurunu oluşturmaktadır (Hunt ve Lautzenheiser, 2016:577).

Neoklasik yaklaşımda analiz birimi seçimlerinde özgür, rasyonel ve eşit kabul edilen bireylerdir. Bireylerin karar ve tercihlerinden ekonomik ve toplumsal dengeye doğru bir gidiş söz konusudur. Fiyat mekanizmasının görevi ise bireysel karar ve tercihler arasındaki uyumu, dengeyi sağlamaktadır (Akyüz, 2009:79). Marjinal yaklaşımın içine analiz birimi olarak birey yerleştirildiğinde iktisadi analizler artık üretim araçları mülkiyetine dayalı sınıflı toplum yapısından çıkarılmış olmaktadır. İktisadi analizlerdeki vurgu bireylerin tüketici ve üretici olarak üstlendikleri rollere yani dolaşım sürecinde arz ve talep edenler arasındaki ilişkiye kaymaktadır. Bu yaklaşım işgücüne uyarlandığında işgücü, üretilip tüketilen diğer her şey gibi bir meta dönüşmekte ve işgücü piyasası kavramı ortaya çıkmaktadır. İşgücü piyasasının işleyiş şekli ise diğer meta piyasalarındaki gibi ele alınmaktadır (Ercan ve Özar,2000:31). Buna göre

herhangi bir piyasa için o piyasadaki bireylerin üretici ve tüketici olarak verdikleri kararlar, piyasanın arz ve talep güçlerini meydana getirmekte arz ve talep eşitliği sağlandığı noktada piyasa dengesi oluşmaktadır. Bireylerin üretim ve tüketim konusundaki kararlarının ardında ise karı ya da faydayı ençoklaştırma çabası yatmaktadır. Bu çabanın başarılı olabilmesi için bireylerin üretim ve tüketim kararlarında marjinal unsurların (marjinal fayda, maliyet) eşitliğini sağlaması beklenmektedir.

Marjinal analiz bölüşüme, üretim faktörlerinin fiyatlandırılmasına uyarlandığında marjinal verimlilik ilkesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Marjinal verimlilik ilkesinin normatif çıkarımlarını, ilkenin gelişiminde önemli bir role sahip olan John Bates Clark'ın ifadelerinde açıkça görmek mümkündür. Clark, bölüşüm ilişkilerini yönlendiren, kontrol eden doğal bir yasanın varlığını savunmaktadır. Eğer bu yasa kesintiye uğramadan işlerse, üretim sürecine katılan her bir faktör kendi yarattığı zenginliğe eş miktarda ödüllendirilecektir. Ücretler söz konusu olduğunda, her ne kadar işçi ve işveren arasında özgürce yapılan ücret pazarlıkları etkili olsa da ücret düzeyi, işgücünün yarattığı zenginliğe yani ürüne eşit olma eğilimindedir. Bu yasanın işleyişini sağlayan özel mülkiyet haklarıdır. Özel mülkiyet haklarına dayalı bir sosyal işleyiş, her bir üretim faktörüne yarattığı değere eş bir değeri gelir olarak atayacaktır (Clark,1902: v). Marjinal verimlilik ilkesi Neoklasik bölüşüm ya da daha özelden ücret teorisinin önemli bir parçası olmakla birlikte, analize asıl şeklini veren büyük ölçüde Alfred Marshall'ın katkıları olmuştur. Üretim faktörlerini işgücü, sermaye, toprak ve örgütlenme becerisi olarak dörde ayıran Marshall, üretim faktörlerinin fiyatlarının belirlenmesinde arz cephesinin rolüne dikkat çekmektedir. Buna göre üretim dönemi uzadıkça arzın esneklik kazanması, talep cephesinin tek başına fiyat belirleme gücünü azaltacak, fiyatlar üzerinde arz ve talep birlikte etki yaratacaktır.

Piyasaların arz ve talep dinamikleri işgücü piyasası özelinde ele alındığında Marshall'a göre işgücü talebini belirleyen şey işgücünün yarattığı net üründür. Dolayısıyla işgücü talep cephesi için, işgücünün marjinal verimliliğinin ve marjinal kullanımının takip edilmesi gerekmektedir (Marshall,2013: 426-432). Diğer taraftan işgücü arzına bakıldığında ücret düzeyi ile işgücü arzı arasında aynı yönlü bir hareket olduğu gözlemlenmektedir (Marshall, 2013:436-438). Marshall, ücret düzeyinin belirlenmesinde bir taraftan arz ve talep cephesinin önemine dikkat çekerken diğer taraftan ücretler için alt bir sınırdan da bahsetmektedir. Üretim maliyeti ya da temel maliyet olarak tanımlanabilecek bu alt sınır aslında klasik iktisadın geçimlik ücret yaklaşımını yansıtmaktadır (Pujol, 1992:130-132). Marshall'ın işgücü piyasasına yönelik analizlerinin dikkat çeken diğer bir yönü de kadınların bu piyasadaki konumuna dair düşüncelerinin açıkça geleneksel toplumsal cinsiyetçi rolleri barındırıyor olmasıdır.

Marshall'a göre ücret düzeylerindeki artışların gelecek nesillerin refahını olumlu yönde etkileyebilmesi, kadınların yüksek ücret elde edebilmek için annelik vazifelerini aksatmamasına bağlıdır (Marshall,2013:439). Marshall'ın özel alandaki iş bölümüne dair ortaya koyduğu cinsiyetçi yaklaşım, teorisi boyunca da devam etmektedir. Marshall'a göre işçi sınıfındaki kadınların asli görevi hiçbir ücret talep etmeden, erkek işçilerin ve geleceğin işçileri olacak erkek çocuklarının yetenek, karakter olarak daha sağlıklı yaşayabilmeleri için gerekli ev ortamını inşa etmektir. Bundan dolayı Marshall evli kadınların istihdam edilmesine karşı çıkmakta ve erkek işçiler için aile ücreti kavramını savunmaktadır. Bununla birlikte Marshall dolaylı olarak da olsa kadın işgücünün erkeklerden daha düşük bir asgari ücretle çalıştırılmasını destekler görünmektedir. Çünkü kadınların ücretlerindeki bir artış onların çalışma isteklerini artıracak ve kadınların ev içindeki sorumluluklarını yerine getirmesini engelleyebilecektir. Marshall için geleneksel cinsiyetçi iş bölümünün sürdürüldüğü çekirdek aile yapısı, kapitalist toplumlardaki en temel, en etkili ekonomik ve yeniden üretim alanı görevini üstlenmektedir. Bu yapı içinde kadınların vazifesi, erkek çalışanların ve çocukların daha fazla beşerî sermaye ile donatılarak kapitalist toplumun geleceği için daha verimli birer işgücüne dönüşebilmesi için gerekli görülen ev içi emeği üstlenmektir. Kadınların işgücüne katılması özellikle de kadınlara uygun görülmeyen işlerde çalışmalarını, ev içi emek için gerekli olan fedakarlığın karşısında bir tehdit olarak görülmektedir. Diğer bir ifade ile kadınlardan, kapitalist toplumun verimli erkek işçilerinin yetiştirilmesi için kendilerini feda etmesi beklenmektedir. Kadınlara yönelik eğitimin de bu bilinçle şekillendirilmesi gerektiği savunulur (Pujol, 1992:126-132). Marshall'ın cinsiyetçi iş bölümünü desteklemek için kullandığı beşerî sermaye, verimlilik ve kapitalist toplumun refahı arasındaki ilişki, Neoklasik analizlerin kalbinde yer almaktadır. Beşerî sermaye modeli olarak adlandırılan yaklaşımda bireylerin beşerî sermaye donanımı ile ücret düzeyi ve refahı arasında pozitif yönlü, güçlü bir ilişki kurulmaktadır.

Ancak beşerî sermaye donanımında cinsiyete dayalı eşitsizlikler ve bu eşitsizliklerin arkasında yatan sosyal, kültürel ve kimi zaman politik kısıtlamaların varlığı sorgulanmadan bırakılmaktadır.

Beşerî sermaye modelinin hareket noktası bireylerin bugünkü haz yerine, gelecekte elde edebilecekleri maddi ve manevi getiriler için çaba harcadığıdır. Bireyler sağlık konusunda hizmet satın alabilirler, kendi istekleri ile eğitim sürelerini uzatabilirler, gelen ilk iş teklifini kabul etmek yerine daha yüksek getirili bir iş aramak için zaman ayırabilirler, iş fırsatları için araştırma yapabilirler ya da daha iyi istihdam koşullarına ulaşmak için göç etmeyi tercih edebilirler. Bu açıdan ele alındığında eğitim, sağlık, araştırma- bilgi edinme, göç etme ve iş başında eğitime yönelik yapılan harcamalar, tüketim değil yatırım harcaması olarak görülmektedir. Bu harcamalardan en öne çıkanları ise meslek öncesi ve iş başındaki eğitim için yapılan harcamalardır. Beşerî sermaye modeline göre, bireylerin eğitim konusundaki yatırımları ile gelecekte sahip olacakları ücret geliri, iş fırsatlarının iyiliği arasında doğrusal yönlü bir ilişki oluşmaktadır (Blau,1976).

Beşerî sermaye modelinden yola çıkıldığında işgücü piyasasındaki cinsiyete dayalı eşitsizlikler, cinsiyetler arasındaki beşerî sermaye ve tercih farklılıklarına indirgenmektedir. Modele göre kadınların işgücü piyasasına katılımı çocuk bakımı gibi ev içi emek nedeniyle kesintiye uğradığında, kadınların iş deneyimi erkeklerin gerisinde kalmakta ve kadınların beşerî sermaye donanımı erkek çalışanlara göre azalmaktadır. Bunun yanı sıra kadınların işgücü piyasası dışında geçirdiği süre onların işe dair becerilerini yıpranmasına neden olarak kesintisiz iş tecrübesi yakalayan erkek çalışanlara göre verimliliklerinin düşmesine ve daha düşük ücretlendirilmelerine yol açmaktadır. Bu durumda, kadınların ev içindeki bakım emeği dikkate alındığında, modelin kadınlara yönelik öngördüğü rasyonel tercih; çalışmaya ara verme maliyetinin daha düşük olduğu, verilen araya bağlı verimlilik kaybının daha az yaşandığı mesleklere yönelmeleridir (Koçak,1999:9-11). Böylece model, kadınlar için cinsiyete dayalı iş bölümün şekillendirdiği tercihleri rasyonel olarak karşılamaktadır. Beşerî sermaye modeli, kadınların aile içindeki rolünü dair kabullerin, kadın işgücü arzı üzerinde yarattığı etkiyi kavramsallaştırmaktadır. Modele göre geleneksel olarak kadınların üstendiği ev içi emek, hane halkı fayda fonksiyonunun önemli bir parçasıdır. Dolayısıyla hane halkı fayda maksimizasyonu açısından bakıldığında kadınların çalışmaya ara vermesi, beşerî sermaye stoku konusunda nispeten daha sınırlı yatırımlar yapması rasyonel tercihler olarak görülmektedir (Blau ve Jusenius,1976: 185-186).

Beşerî sermaye modeli, Neoklasik yaklaşımın işgücü piyasasında cinsiyete dayalı eşitsizliklere yönelik tutumu ve bu konuda çizdiği analiz sınırları hakkında önemli ip uçları sunmakla birlikte, yaklaşımın eşitsizlik analizinde yararlandığı modellerden yalnızca bir tanesidir. Neoklasik yaklaşım iş gücü piyasasında cinsiyete dayalı eşitsizlikleri ele alırken ayrımcılık modellerinden de yararlanmaktadır. İşgücü piyasasında cinsiyete dayalı ayrımcılığı ele alan Neoklasik modeller, genellikle ayrımcılığın ücret (ya da kazanç) eşitsizlikleri üzerindeki etkisine yoğunlaşmaktadır. Bununla birlikte Neoklasik yaklaşıma göre işgücü piyasasındaki ayrımcı tutum ve davranışların rekabetçi piyasa koşullarının varlığı altında uzun süre devam ettirilmesi mümkün değildir. Ahlaki boyutu bir tarafa ayrımcılığın yalnızca Neoklasik firma maksimizasyon davranışı ile çelişen yapısı bile onun rekabetçi piyasa yapısında geçici bir durum olmasına yetecektir.

İşgücü piyasasında ayrımcılığı ele alan Neoklasik yaklaşımlardan öne çıkanları; Ayrımcılık Tercihi Modeli, İstatistikî Ayrımcılık Modeli ve Ayrımcı Monopson Modelidir. Bu modellerdeki baskın yapı ayrımcılığı talep yönlü ele alarak, arz cephesinin pasifleştirilmesidir. Diğer taraftan Ayrımcı Monopson Modeli dışındaki modeller tam rekabet varsayımı üzerine kurulmuşken, Monopson modeli eksik rekabet koşulları ile ayrımcılık arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir.

Gary S. Becker tarafından ortaya konulan Ayrımcılık Tercihi Modeli, ayrımcılığın talep yönlü gerçekleştiğini ve bunun arkasında parasal olmayan faktörlerin yattığını ileri sürmektedir. Bu faktörler çoğunlukla bazı gruplarla kurulan temasın yarattığı huzursuzluk durumuyla ilgilidir ve ülkelere, zamana, bölgelere ya da kişilere göre değişiklik gösterebilmektedir. Ayrımcı tutum ve davranışlara yol açan huzursuzluk durumunun ana kaynağı, belli gruplara karşı beslenen ön yargılardır. Taraflar arasındaki fiziksel, sosyal mesafeler, sosyo-ekonomik statüler arasındaki nispi farklılaşma, verimlilik ve üretimde ikame edilebilirlik konusundaki eksik- yanlış bilgi, ayrımcılığı uygulayan tarafın güç kaybı konusundaki kaygıları gibi faktörler ayrımcılığı besleyen kanallar olarak ortaya çıkmaktadır (Becker,1971:15-17). Söz konusu ayrımcılık cinsiyete dayalı gerçekleştiğinde, artık gruplar arasındaki sosyal mesafeyi

sürdürme isteğinden ziyade kadın-erkek arasındaki sosyal rolleri koruma isteği olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin işverenler kadınları tesisatçı olarak çalıştırmakta isteksiz davranabilirken sekreter olarak çalıştırma konusunda herhangi bir çekince göstermeyebilecektir. İşverenler, isteksiz oldukları durumlarda ya kadınları çalıştırmayacak ya da duyduğu huzursuzluğu telafi etmek amacıyla kadınların ücretlerinde indirim uygulama yoluna gidebilecektir. Yalnızca işverenler değil, erkek çalışanlar da alt ya da tamamlayıcı olarak görülen pozisyonlarda kadınlarla birlikte çalışmaktan rahatsızlık duymazken, kadınların onlarla eşit ya da onlardan daha yüksek bir iş pozisyonunda istihdam edilmesinden rahatsızlık hissedebilecektir. Bu durumda, erkek çalışanlar hissettikleri rahatsızlığın bir karşılığı olarak işverenden prim talebinde bulunabilecektir. Müşteriler açısından ele alındığında ise çorap gibi bir ürünü kadın satış elemanından almak sorun olarak görülmezken kadın araba satıcısı ya da kadın avukattan hizmet almak konusunda müşteriler isteksiz davranabilecektir. Eğer çalışanlar ya da müşteriler ayrımcı tutum ve davranışları benimsemişse işverenler kendileri böyle bir tercihe sahip olmasa bile maliyetlerine katlanarak ayrımcılık içeren bir yaklaşım sergileyebilecektir (Blau,1976: 54-56). Ayrımcılığa yönelik tercihler hangi cepheden açıklanırsa açıklansın, yalnızca ücret eşitsizliği değil kadın ve erkek işgücünün farklı mesleklerde yoğunlaşması sonucunu da yaratacaktır. Bu noktada kadınlar genellikle geleneksel rolleri ile uyumlu, ev içindeki bakım sorumlulukları ile benzeşen, duygusal iletişimin güçlü olduğu; hemşirelik, satış elemanı, öğretmenlik gibi daha düşük gelirli ve kariyer fırsatı sınırlı mesleklerde kabul görürken; yönetim becerisinin, rekabetçi yapının ön plana çıktığı, yüksek ücret getirilerinin olduğu meslekler erkekler için uygun görülmektedir.

Becker'ın Ayrımcılık Tercihi Modeli, sosyo-kültürel faktörlerin cinsiyete dayalı eşitsizlikler üzerindeki etkisine yaklaşmış gibi görünse de faktörlerin nasıl ve neden kadınlar aleyhine şekillendiği konusunda sessiz kalmaktadır. Neoklasik yaklaşım ekseninde şekillenen diğer bir ayrımcılık modeli, İstatistikî Ayrımcılık Modeline göre ise işgücü piyasasındaki ayrımcılığın kaynağı, ayrımcılığa uğrayan gruplar hakkındaki eksik bilgidir. Becker'ın modelinden farklı olarak İstatistikî Ayrımcılık Modelinde ayrımcılık, firmaların bir tercihi olarak ortaya çıkmamaktadır. Diğer bir ifade İstatistikî Ayrımcılık Modelinde firmalar kar maksimizasyonu koşuluna uygun davranmaktadır. Ancak işe alım ve ücretlendirme sürecinde işçilerin nitelikleri hakkında eksik bilgi toplanmışsa, bu durum aynı nitelikteki iş gücü arasında bir ayrımcılığa yol açabilecektir.

İstatistikî Ayrımcılık Modeline göre her bir işçi hakkında tam bilgiye ulaşmanın maliyetli oluşu, işgücü niteliklerinin eksik bilgi altında değerlendirilmesine neden olmaktadır. Örneğin bir iş veren, işe başvuranların verimliliği hakkında değerlendirme yaparken işçinin başvurusunu okuyarak ve görüşme esnasındaki izlenimlerinden yola çıkarak karar vermek durumunda kalacaktır. İşçinin niteliği hakkındaki bu sinyaller aslında iş veren için tam olmayan, kısıtlı bilgiler anlamına gelmektedir. Bununla birlikte işveren, işe başvuran kişinin cinsiyeti, ırkı ve etnik kimliği gibi özelliklerinin de farkındadır. Dolayısıyla işveren tüm bu sinyalleri birleştirerek bir karar vermeye çalışacaktır. İşe başvuran kişinin kendisiyle ilgili verdiği sinyal, bilgi ne kadar tam olursa işverenin değerlendirmesinde bu bilgi o kadar etkili olacaktır. Diğer taraftan kişinin kendisiyle ilgili verdiği sinyaller ne kadar zayıf olursa, işverenin değerlendirmesinde o kişinin dahil olduğu grubun ortalama verimliliğine dair yargılar o kadar belirleyici olmaya başlayacaktır (Guryan ve Charles: 2013: 418). İşveren bu noktada kadın işçilerin ortalama verimliliğinin, erkek işçilerinkinden daha düşük olduğu yönünde bir yargıya sahipse, işverenin rasyonel tepkisi; kadın işçileri erkek işlerden daha düşük ücretlendirmek şeklinde olacaktır. Veya işveren genç kadınların çocuk bakımı için ilerleyen dönemlerde çalışmaya ara vereceğini düşünüyorsa, kadın işçilere yaptığı beşerî sermaye yatırımını artırma konusunda isteksiz davranabilecektir (Fang ve Moro: 2010:134-135).

Ayrımcılık Tercihi Modeli ve İstatistikî Ayrımcılık Modelinin analizleri rekabetçi piyasa varsayımları altında gerçekleşirken Neoklasik yaklaşımın Ayrımcı Monopson Modeli, analizini eksik rekabet koşullarına taşımıştır. Ayrımcı Monopson Modeline göre işgücü piyasasında cinsiyete dayalı ayrımcılık firmaların monopsonist davranışlarından kaynaklanmaktadır. Monopsonist davranan firma, aynı işgücü verimliliğine sahip olan işçileri, arz esnekliklerine göre farklı alt gruplara ayırarak her bir grup için farklı ücret politikası uygulamaktadır. Böylece firma işgücü maliyetlerini olabildiğince aşağı çekerek karını artırmayı amaçlamaktadır. Arz esnekliği en az olan gruplar en düşük ücretlendirilenler olmaktadır. Eğer bu gruplar cinsiyet temelinde oluşturulmuşsa kadın işçilerin arz esnekliğinin azalması cinsiyete dayalı ücret ayrımcılığı derinleşecektir (Barth ve Olsen,2009:589-591).

Ayrımcı Monopson Modelinin bölümlenmiş işgücü piyasası yaklaşımı ve bunun işler üzerindeki etkisi Neoklasik ve Marksist işgücü analizleri için nadir görülen bir ortak zemin sunmaktadır. Ancak nüfusun büyük bölümünün şehirlerde ikamet ettiği ve ulaşım araçları sayesinde işgücü hareketliliğinin arttığı bir dünyada firmaların monopsonist gücü giderek zayıflamaktadır. Ücret düzeyleri hakkındaki bilgi hızla coğrafyalara yayılmaktadır (Cahin,1986:718-719). Bununla birlikte modelin cinsiyete dayalı ayrımcılığı açıklamakta kullandığı kadın işgücü arzının daha az esnek olduğu varsayımı da tartışmaya açık görünmektedir. Kadın ve erkek işgücü arzının esnekliğini etkileyen faktörler dikkate alındığında bu ikisi arasındaki fark belirsizleşmektedir (Blau ve Jusenius,1976: 188-189). Ancak bu noktada kadınların belli mesleklerde yoğunlaşmasını yol açtığı işgücü hareketsizliği ve bunun kadın işgücü üzerinden firmalara monopsonist güç sağlaması etkili bir argüman olarak öne çıkmaktadır. Buna göre cinsiyete dayalı ayrımcılığın temel araçlarından biri haline gelen mesleki ayrımcılık ve kadın işgücü arzının esnekliğini azaltan diğer tüm faktörler, monopsonist gücünün hem kaynağı hem de kısmen sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. İş alternatiflerinin kısıtlılığı ve işgücü hareketsizliği firmanın ücretler üzerindeki kontrolünün ön şartıdır. Kadınların belli meslek gruplarına doğru itilmesi kadın işgücünün arz esnekliğini düşürerek onları monopsonist davranışların sömürüsüne maruz bırakmaktadır. Burada vurgulanması gereken bir diğer nokta da monopsonist firma davranışı ve sendika ilişkisidir. Geleneksel yaklaşım, işçi sendikalarının firmalar üzerinde baskı kurarak monopsonist gücü zayıflatacağı yönündedir. Ancak kadınların düşük sendikalaşma oranı ve yoğun olarak temsil edildiği meslek gruplarında sendikalaşmanın düşük ya da hiç olmaması kadın işgücü üzerinde sendika korumasını kırmaktadır (Cardwell ve Rosenzweig, 1980 :1102-1105).

Neoklasik yaklaşımın temel varsayımları ve ona bağlı olarak şekillenen ayrımcılık modelleri bir arada ele alındığında kadınların işgücü piyasasındaki konumu rasyonel tercihlerin, önyargıların, eksik bilginin ya da piyasaların rekabetçi yapıdan uzaklaşmasının bir sonucu olarak görülmektedir. Eğer cinsiyete dayalı bir eşitsizlik söz konusu ise sıklıkla sunulan reçete, kadınların beşerî sermaye yatırımlarının artırılması ve piyasalardaki rekabetçi yapının güçlendirilmesi yönündedir. Ancak bu yaklaşım beşerî sermaye donanımında, mesleklerin seçiminde, istihdam kararlarında/fırsatlarında ve ücretlerde cinsiyete dayalı eşitsizliklerin en gelişmiş kapitalist ekonomilerde bile neden hala devam ettiğini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Aslında bu durum Neoklasik teorinin pozitivist yaklaşımın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Neoklasik analiz yöntemi bireylerin tercihlerini, gruplar hakkındaki asimetrik bilgiyi ya da işgücü arzını etkileyen sosyo- kültürel faktörleri ölçülemedikleri gerekçesiyle analiz dışına itmekte ve dışsal olarak konumlandırmaktadır. Böylece analizler var olan eşitsizliklerin ölçümü ve Neoklasik ideoloji ile şekillenmiş politika önermeleri ile doldurulmaktadır. Bu önermelerde piyasa güçlerine ve analiz birimi olarak alınan seçimlerinde özgür, rasyonel bireye yönelik yapılan vurgu toplumsal cinsiyet rollerinin ve bu rollerin üretim, bölüşüm alanında yarattığı eşitsizliklerin üzerini kalın bir örtü ile örtmektedir.

2.2.Marksist İktisat: İşgücü Piyasasında Kadının Konumu ve Cinsiyete Daylı Ayrımcılık

Klasik iktisat karşısında etkili bir muhalif yaklaşım olarak ortaya çıkan Marksist iktisat, Karl Marks ve Friedrich Engels'in analizleri üzerinde şekillenmiştir. Marksist yaklaşım üretim faaliyetlerinin o dönemki toplumsal örgütlenme şekline ve bu örgütlenme şekline karşılık gelen üretim tekniklerine bağlı, toplumsal nitelikli bir faaliyet olduğunu ileri sürmektedir. Marks'a göre klasik iktisatçılar üretim şeklinin bu niteliğini anlamakta yetersiz kalmış ve iktisadi ortamı analiz etmekte başarısız olmuştur. Bunun nedeni klasik iktisatçıların tarihsel bakış açısına sahip olmayışıdır. Marksist analize göre üretim faaliyeti, tarihsel süreç içerisinde farklı şekiller almaktadır ve Marks'ın dönemi için bunun karşılığı kapitalist üretim şekli olmuştur (Hunt ve Lautzenheiser, 2016: 305-310). Diğer bir ifade ile kapitalist üretim şekli, tarihsel sürecin bir parçası olarak görülmelidir. Bununla birlikte toplumun kuruluş biçimini ve sınıfsal yapısını belirleyen üretim ilişkileridir. Kapitalist üretim ilişkileri söz konusu olduğunda sınıfsal yapının merkezinde üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet yer almaktadır.

Marksist analizin sosyal ilişkilere dair ortaya koyduğu yeni teoride temel unsur sınıfsal yapıdır. Bu yeni teori ilk olarak kapitalist ve işçi sınıfı arasındaki çatışmayı gözler önüne sermektedir. Sınıfsal yapının temel unsur olduğu sosyal ilişkilerde egemenlik hakkı, bütünüyle sınıfsaldır. Toplumsal ilişkilerin önemli bir bölümü sınıfsal iktidar ilişkilerinden meydana gelmektedir ve belli üretim şekillerine karşılık gelen farklı toplumsal örgütlenmeler ve iktidar yapıları söz konusudur (Milios,2000: 289-292). Diğer taraftan bireylerin içinde yer aldığı sınıf, onların sosyal ilişkilerini ve hatta bilinçlerini etkilemektedir.

İktisadi sistemin yarattığı sınıfsal konum geçim için harcanan çabayı, felsefi ve dini çalışmalar gibi tüm beşerî faaliyetleri etkilemektedir (Barber,2007:141-147).

Marksist analizin işgücü piyasasına bakışı emek değer teorisi ve artık değer kavramı etrafında şekillenmektedir. Marks'a göre değer kaynağı işçinin harcadığı emektir. İşçinin emeği ile yarattığı değer toplumsal sınıflar arasında bölüşülür ve bu bölüşüm işçinin kapitalist sınıf tarafından sömürülmesini içermektedir. Kapitalist sınıfın sermaye birikimi, işçi sınıfının artan yoksulluğu ve sefaleti karşılığında gerçekleşir. Kapitalistin işçi üzerindeki sömürsünü ortaya koyabilmek için analizlerin üretim sürecine odaklanması gerekmektedir. Bu noktada Marks işgücü ve emek kavramlarının birbirinden farklı olduğuna dikkat çekmektedir. Kapitalistin işçiyi kiralama karşısında ödediği bedel işgücünün değeridir yani ücrettir. İşçinin üretim sürecine dahil olmakla harcadığı şey ise emektir ve emek, işgücünün değerinden daha fazla bir değer yaratmaktadır (Desai,2009:21). İşgücünün değeri ile emeğin yarattığı değer arasındaki fark, artık değer olarak kapitalistin hanesine yazılmaktadır. İşçi, kendi yarattığı değer üzerinden kapitalist tarafından sömürülmektedir.

Marks, klasik iktisatçıların ücret olarak adlandırdıkları işgücü değerinin belirlenmesinde “*her meta da olduğu gibi onu normal nitelikte elde etmek için gerekli olan...*” emek -zamanı dikkatte almaktadır (Marks,2011:175). Söz konusu emek-zaman, işçinin varlığını sürdürebilmesi ve yeniden üretilebilmesi için gereksinim duyulan geçimlik araçlarının üretimi için harcanan emek-zamana indirgenebilecektir. Bu geçimlik araçlarının nitelikleri ya da miktarları konusunda ise Marks, manevi ve tarihsel faktörleri de dikkate alarak işçileri sağlıklı, normal bireyler olarak tutmaya yeterli miktarda geçimlik araca ihtiyaç duyulduğunu vurgulamaktadır. Marks'a göre bu miktar herhangi bir dönemde, bir ülkede ortalama olarak bilinmektedir (Marks,2011:173). Marks, işgücü değerinin belirlenmesine gerekli emek- zamanı ortalama nitelikteki bir işçinin üretimi için ele alırken, iş için alınan eğitimlerin, cinsiyet, yaş gibi demografik özelliklerin bu ortalama değeri farklılaştıracağını da kabul etmektedir. Örneğin eğitim için yapılan masraflar, işçinin yetiştirilmesi- üretilmesi için harcanan değere eklendiğinde işgücünün değeri de artmış olacaktır. Diğer taraftan kadın ve çocuk işçiler çoğunlukla düşük niteliklere sahip işgücü olarak piyasaya dahil olmaktadır. Bunların çalışma koşulları insan onuruyla bağdaşmayacak şekilde betimlenir ve üretim sürecindeki makineleşme, bu zayıf işgücü üzerindeki sömürüyü güçlendirmenin kanallarından biri haline gelmiştir.

İşgücünün karşısına giderek güçlenen bir rakip olarak ortaya çıkan makineleşme, işçilerin sefaletini de beraberinde getirmektedir. İşgücü sömürülmeye hazır bekleyen yedek sanayi ordusuna doğru itilmektedir. Yedek sanayi ordusunun, çalışan işçilere göre nispi büyüklüğü işgücünün değerini yani ücret hareketlerini düzenlemektedir. Yedek sanayi ordusunun varlığı, çalışan işçiler üzerinde baskı yaratarak işçilerden gelen talepleri dizginlemektedir. Bu ordunun varlığı işgücü piyasası arz ve talep cephesini yönlendirerek sermaye lehine bir durum yaratılmasına hizmet etmektedir (Marks,2011:615-619). Yedek sanayi ordusunun önemli bir parçasını kadın ve çocuk işçiler oluşturmaktadır. Marks, kadın ve çocuk işlerin işgücü piyasasındaki konumunu, makinelerin kapitalist üretim şekli içindeki kullanımın ortaya çıkardığı ilk etki olarak görmektedir. Marks'a göre üretimdeki makineleşme kas gücünün önemini azaltmış ve bu durum düşük nitelikli olarak görülen kadın ve çocuk işlerinin işgücü piyasasına daha fazla dahil olmasını kolaylaştırılmıştır. Böylece kapitalist sömürü ilişkisi aile kurumunun daha geneline işlemiş, erkek iş gücünün kapitalist karşısındaki direncinin zayıflamasına neden olmuştur. Çocuk ve kadın işçilerin iş gücüne artan katılımı ve bu katılımda hane reisinin karar verici konumda olması ise kapitalist üretim şeklindeki özgür, kendi adına karar veren işgücü kavramını etkisizleştirmiştir. Diğer taraftan çocukların sağlıksız koşullarda uzun süre çalıştırılması, işgücüne dahil olan kadınların çocuk bakımı için harcadıkları zamanın azalması çocuk ölümlerinin hızlanmasına neden olacaktır (Marks,2011:378-386).

Marksist analizin işgücü piyasasında kadının konumuna ve cinsiyet dayalı eşitsizliklere bakışı daha çok işçi sınıfı ve kapitalist sınıf arasındaki çatışmanın gölgesinde kalmakta ya da bu bakış açısıyla şekillenmektedir. İşgücü piyasasında kadına dair ilk dönem Marksist analizler genel olarak Marks'ın kapitalist ekonomi çözümlerini ve Friedrich Engels'in Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni adlı çalışmasını temel almıştır. Bu bağlamda cinsiyete dayalı eşitsizlikler, özel mülkiyet ilişkileri ve kapitalist üretim şeklinin yaygınlaşmasına dayandırılmaktadır. Erkek işgücünün kapitalist üretim şeklinde elde ettiği güç, bu üretim şeklinin dışında kalan ve ev içinde emek harcayan kadınların ezilmesine neden olmaktadır. Çünkü kapitalist sistem içindeki iktidar hakkı ekonomik güç ve mülkiyet

sahipliğinden kaynaklanmaktadır. Bu noktada ön görülen çözüm özel mülkiyetin tasfiyesi ve kadınların işçi sınıfının yürüttüğü mücadeleye dahil olabilmesi için ev işlerinin kollektifleştirilmesidir (Donovan,2013:146-150). Diğer bir ifade ile kadınların konumunun ve dolayısıyla eşitsizliklerin iyileştirilmesi sınıfsal mücadelenin başarısına bağlanmaktadır.

Cinsiyete dayalı eşitsizlikler konusunda ilk dönem Marksist analizlerin sınıfsal sömürü ve sermaye birikim sürecine yönelik yaptığı vurgu, etkisini daha sonraki analizlerde de sürdürmüştür. Cinsiyete dayalı eşitsizlik kapitalizme özgü bir şey olmamakla birlikte var olan biçimini veren kapitalist üretim ilişkileridir. Kapitalist sistem içinde kadınların ikincilleştirilmesinin, ezilmesinin nedeni kadınların değer yaratıldığı alan olan işgücü piyasasının dışında bırakılmasıdır. Kapitalizm hem değer kaynağını ücretli işle eşleştirmekte hem de sistemin ihtiyaç duyduğu işgücünün yeniden üretimi için kadınların ev içindeki emeğine ihtiyaç duymaktadır. Sonuç olarak, kadınların ev içinde ve dışında harcadığı emek kapitalist sermaye birikimi içindir. Kadınların ve kadın emeğinin sömürsünü durdurmanın yolu kapitalist sisteme karşı mücadeleden geçmektedir (Hartmann,2012:157-167). Bu yaklaşım radikal Marksistlerin ortaya koyduğu Marksist ayrımcılık analizinde de görülmektedir.

İşgücü piyasasındaki ayrımcılığı Marksist yaklaşım temelinde açıklamak için radikal Marksistler bölümlenmiş piyasa analizini kullanmıştır. İşgücü piyasasındaki bölümlenmiş yapının ücret ve istihdam koşullarında yarattığı eşitsizliklere dikkat çeken radikal Marksist analiz, bu bölümlenmeyi ideolojik ve tarihsel bir çerçevede analiz etmeye çalışmıştır. Buna göre işgücü piyasasındaki bölümlenmiş, parçalı yapının nedeni kapitalist sermaye birikim sürecinin izlediği stratejidir (Peck,1989:122). Marks, analizlerinde kapitalist üretim şeklinin işçilerin vasıfsızlaşması, homojenleşmesi sonucunu doğuracağını ileri sürerken radikal Marksistler bu eğilimi durduracak birkaç engelin varlığını vurgulamaktadır. Buna göre işçilerin vasıfsızlaştırılma karşısında gösterdikleri direnç ve yaratılan artık değer üzerindeki çekişmeler iş gücünün homojenleşmesini engelleyecektir. İşgücü piyasasında işçilerin bölümlenmesi kapitalistin her bir bölümdeki işçi grubuyla ayrı ayrı ücret pazarlığında bulunmasını ve bir grubu diğerine karşı kullanmasına olanak tanımaktadır. Diğer taraftan işgücünün homojenleşmeye karşı gösterdiği direnç işgücü piyasasında var olan hiyerarşik yapının korunmasını sağlamaktadır. Bu noktada üretim sürecinde makineleşmenin bir sonucu olarak daha fazla kadının işgücü piyasasına dahil olması erkek işgücünün kendi lehine olan hiyerarşik yapıyı koruma çabasını artıracaktır. Böylece cinsiyete dayalı ayrımcılık, dışsal olarak belirlenen zevklerin, tercihlerin bir sonucu olmaktan çıkarak kapitalist üretim şeklinin bir parçası olmaktadır (Lord,1979:225-228). Radikal Marksist analizin işgücü piyasasındaki hiyerarşik yapıyı, bu yapıyı sürdürme konusundaki direnci ve işgücü piyasasında sömürü amaçlı bölümlenmeyi analizine taşıması ayrımcılık için daha geniş bir çerçeve alanı sunmuştur. Ancak tıpkı Neoklasik ayrımcılık modelleri gibi cinsiyete dayalı ayrımcılığın arkasındaki toplumsal cinsiyet rollerini ortaya koyma noktasında eksik kalmaktadır.

SONUÇ

İktisat disiplinine büyük ölçüde şeklini veren yaklaşımların kadın emeği üzerindeki ilk hakimiyeti, ev içinde harcanan emeğin değer analizi dışında bırakılmış olmasıdır. Değer yaratıldığı alan piyasa ile sınırlandırılarak, kadın emeği en baştan ikincilleştirilmiştir. Özel alandan çıkıp işgücü piyasasına dahil olan kadın emeği ise eşitsizlikler ve bu eşitsizliklerin önemli bir parçası olan cinsiyete dayalı ayrımcılıkla biçimlenmiştir. Hâkim iktisadi yaklaşım olarak Neoklasik analizin, analiz birimini sınıflardan bireye doğru kaydırması cinsiyete dayalı eşitsizliklerin ve ayrımcılığın daha görünür kılınması bir fırsat sunmuş olsa da analizin tek tipleştirilmiş bireyi ve rekabetçi yapının etkinliğine yaptığı vurgu bunu engellemiş görünmektedir. Dahası ayrımcılığın aynı işgücü piyasası niteliklerine sahip bireyler arasında ele alınması, büyük bölümü işgücü piyasası öncesine dayanan bu niteliklerin kazanımındaki eşitsizliği, ayrımcılığı dışsal hale getirmektedir. Oysaki işgücü piyasası öncesi ayrımcılığa uğrayan gruplar, bu piyasaya nispeten daha düşük nitelikli işgücü olarak dahil olmakta ve piyasa içinde ayrımcılığa uğrama ihtimalleri artmaktadır. Çünkü işgücü piyasasının arz ve talep cephesini oluşturan bireyler içinde yaşadıkları toplumun sosyo-kültürel özelliklerini, hâkim ideolojiyi işgücü piyasasına da taşımaktadır. Bu bağlamda kadınlar aleyhine şekillenen geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin ve bunların arkasında yatan ataerkil yapının yadsınamaz bir payı ortaya çıkmaktadır. İşgücü piyasası öncesi, piyasaya girişte ve piyasa içinde kadın ve erkeğin toplumsal cinsiyet rollerine dayalı olarak karşılaştıkları farklı kısıtlar, onların tercihlerini ve işgücü piyasasındaki konumlarını belirlemektedir. Ancak bu roller ve bunların yarattığı eşitsizlikler iktisat disiplini içinde büyük ölçüde

çözümlemeden bırakılmaktadır. Disiplin içinde gelenek haline gelen bu tutumun izleri Neoklasik ve Marksist yaklaşımda da açıkça takip edilebilecektir.

Kapitalist sisteme birbirine karşıt noktalardan yaklaşan Marksist ve Neoklasik iktisadi analiz, söz konusu olan kadının işgücü piyasasındaki konumu ve cinsiyete dayalı eşitsizlikler olduğunda, ortak bir noktada buluşmuş gibi görünmektedir. Kadının işgücü piyasasındaki dezavantajlı konumu iktisat öğretisine büyük ölçüde şeklini vermiş olan bu iki yaklaşım içinde tali bir konu olmaktan öteye gidememiştir. Neoklasik yaklaşımın iktisadi birey analizinde silikleşen toplumsal cinsiyet rolleri, Marksist yaklaşımın sınıfsal analizi içinde kapitalist sistemin eleştirisi için kullanılmıştır. Böylece Marksist analiz, kadın işgücünün özgün koşullarını sorgulamadan bırakmış ve toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin asıl tartışma alanından uzak kalmıştır. Oysaki Lorber (2010)'unda belirttiği gibi “kadın aleyhine gelişen toplumsal cinsiyet eşitsizliği geçici ya da bireysel bir sorun değildir; bu eşitsizlik toplumsal yapıların derinlerinde yatmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler ailede içinde, evlilik kurumunda, işgücü piyasasında, politik alanda, dini inanışta, kültürel faaliyetlerde ve konuşulan dilin içinde inşa edilmektedir” (Lorber,2010:4-6). Toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin çözümlenmesi tam olarak yapılmadığında, bu eşitsizlikler kendini yeniden ve daha güçlü biçimde inşa etmeye devam edecektir. Dolayısıyla geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin dikkate alınmadığı politika uygulamaları cinsiyete dayalı eşitsizliklerle mücadelede geçici, kısmi başarılar elde etmeye mahkûm görünmektedir. Cinsiyete dayalı eşitsizliklerin farklı formlarda ve derecelerde evrensel bir şekilde devam etmesi bunun önemli bir kanıtı olarak ele alınmalıdır.

Bireylerin refahını geniş bir alanda doğrudan etkileyen cinsiyete dayalı eşitsizlikler ve ayrımcılıkla mücadelede etkin bir politikanın yürütülebilmesi, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin analizler içinde görünür olmasına bağlıdır. Diğer taraftan önde gelen iktisadi yaklaşımların bu konudaki isteksizliği dikkat çekicidir. Ayrımcılık gibi dar bir alana hapsedilmiş bir analizde, kadın ve erkek arasında genel geçer biçimde erkek lehine kurulan ücret ve istidam farklılıkları açıkça gözlemlenebilirken, bunun arkasındaki toplumsal cinsiyet rollerinin görmezden gelinmesi iktisadi yaklaşımların eril yapısını ortaya koymaktadır. Söz konusu yaklaşımların eril niteliği alternatif bir bakış açısına ihtiyaç yaratmaktadır. İktisatta feminist yaklaşım, bu konudaki en güçlü aday olarak karşımıza çıkmaktadır. Feminist yaklaşım toplumsal cinsiyet rollerini analizinin merkezine koyarak diğer yaklaşımlardan farklı bir noktaya ulaşmaktadır. Feminist yaklaşım, işgücü piyasası öncesi ve piyasa içi eşitsizlikleri bir bütün olarak resmetmekte ve eşitsizlikleri, ayrımcılığı toplumsal cinsiyete dayalı olarak okumaktadır. Böylece eşitsizlikler ve ayrımcılık daha geniş bir temelde, sosyo-kültürel faktörlere yönelik soyutlamalar ortadan kaldırılarak ele alınmaktadır. Feminist analize göre toplumsal cinsiyet kabullerinin kadın ve erkeğe atfettiği farklı kişilik özellikleri, bu özelliklere dayalı roller, sorumluluk alanları ve imtiyazlar toplumsal ilişkilerin ve hiyerarşinin ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Toplumun beklentisi kadın ve erkeğin kendilerine tanımlanan özelliklere, rollere uygun hareket etmesidir çünkü bunlar cinsiyetlere ait “doğal” özellikleri, sorumlulukları ve davranışları ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet temelinde şekillenen geleneksel iş bölümü, kadını ev içinde konumlandırırken erkeği işgücü piyasasına itmektir. İktisadi analizlerde işgücü piyasası değerini dolayısıyla toplumsal refahın yaratıldığı alandır ve kadının ev içi emeği, bu refahın kaynağı olmaktan uzaktır. Kadın ev içine sıkıştırılıp bu alandaki emeği analiz dışına itildiğinde, kadının işgücü piyasasındaki ikincil konumu da örtük bir biçimde “doğallaştırılmaktadır”. Böylelikle, önde gelen iktisadi yaklaşımlar için kadınların işgücü piyasasındaki ikincil konumu “mesele” olmaktan uzak kalmakta ve analizler eril bir yapıya bürünmektedir. Feminist yaklaşım bu eril yapıyı ifşa ederek, kadın emeğine yönelik bakış açısını biçimlendiren toplumsal cinsiyet rollerini reddetmektedir.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Y. (2009). *Sermaye Bölüşüm Büyüme*. Ankara: Efil Yayınevi.
- Barber, J.W. (2007). *İktisadi Düşünce Tarihi*. İstanbul: Metropol Yayınevi.
- Bart, E.& Olsen, H.D. (2009). Monopsonistic Discrimination, Worker Turnover, And The Gender Wage Gap. *Labour Economics* 16,589–597. Erişim:21.05.2019. ScienceDirect.
- Becker, G.S. (1971). *The Economics of Discrimination*. London: The University Of Chicago Press.
- Blau, F.D(1976). *Discrimination Against Women: Theory and Evidence*. Edit: William Darity, Jr. *Labor Economics: Modern Views*,53-91. Kluwer-Nijhoff Publishing.

- Blau, D.F.& Jusenius,C .L. (1976). Economists' Approaches to Sex Segregation in the Labor Market: An Appraisal. *Signs*. 1(3):181-199. Erişim:25.05.2020. JSTOR Journals.
- Caporaso, J.A. & Levine, D.P. (2012). *Theories Of Political Economy*. New York: Cambridge University Press.
- Cardwell, L.A.& Rosenzweig,M.R.(1980). Economic Mobility, Monopsonistic Discrimination and Sex Differences in Wages. *Southern Economic Journal*, Vol. 46, No. 4, pp. 1102-1117. Erişim: 20.02.2018. JSTOR.
- Chain,G.G. (1986). *The Economic Analysis Of Labor Market Discrimination: A Survey* . Edit: Orley Ashenfelter, David Card . *Handbook of Labor Economics*, Volume 1, 693-785,Elsevier.
- Clark, J. B. (1908). *The Distribution of Wealth: A Theory of Wages, Interest and Profits*. New York: Macmillan, Erişim : 04.01.2019. <https://oll.libertyfund.org/titles/329>
- Desai, M.(2009). *Marksist İktisat Teorisi*. Çeviri : Nail Satlıgan. Ankara: Efil Yayınevi
- Donovan, J. (2016). *Feminist Teori*. Çeviri: Aksu Bora, Fevziye Sayılan ve Meltem Ağduk Gevrek. İstanbul: İletişim Yayınları
- Ercan, F. ve Özar, Ş. (2000). Emek Piyasaları Teorileri ve Türkiye’de Emek Piyasası Çalışmalarına Eleştirel Bir Bakış. *Toplum ve Bilim Dergisi Güz*, 86: 22-72.
- Fang, H.& Moro, A. (2010). *Theories of Statistical Discrimination and Affirmative Action: A Survey*. Edited: Jess Benhabib, Alberto Bisin, Matthew O. Jackson, *Handbook of Social Economics*,p.133-200. Elsevier. Erişim: 15.02.2017. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1475.4991.1988.tb00564.x>
- Guryan, J.& Charles,K.K. (2013). Taste-Based Or Statistical Discrimination: The Economics Of Discrimination Returns To Its Roots. *The Economic Journal*, 123(572):F417-F432. Erişim:20.02.2019. JSTOR Journals
- Hartman H. (1992). *Marksizmle Feminizmin Mutsuz Evlilięi*. Derleyen: Gülnur,A. Savran , Nesrin, T. Demiryontan. *Kadının Görünmeyen Emegi*,157-187. İstanbul: Kardelen Yayınları
- Hunt, E.K. ve Lautzenheiser, M. (2016). *İktisadi Düşünce Tarihi*. Çeviri: V.Ulvi Aslan, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Koçak, S.(1999). *Gender Discrimination In The Turkish Labour Market*. Faculty of Humanities and Social Sciences at the De Montfort University. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Lord, S.J. (1979). *Neoclassical Theories of Discrimination: A Critique* . *Issues in Political Economy A Critical Approach* Edited, Francis Green and Petter Nore,210-229. New York: The Macmillan Press L
- Marks, Karl (2011). *Kapital: Ekonomi Politigin Eleştirisi Cilt: 1*. Çeviri: Mehmet Selik - Nail Satlıgan. İstanbul: Yordam Kitap 5. Basım
- Marshall, A. (2013). *Principles of Economics*, 8. Baskı .
- Millos , J.(2000). *Social Classes in Classical and Marxist Political Economy*. *American Journal of Economics and Sociology*, Vol. 59, No. 2. Erişim :20.03.2020. Business Source Complete
- Peck, A.J. (1989). *Labour Market Segmentation Theory*. *Labour & Industry: A Journal Of The Social And Economic Relations Of Work*, 2:1, 119-144.
- Pujol, Michele A. (1992). *Feminism and Anti-Feminism in Early Economic Thought*.